

U

บทบาททางเพศ: ในทัศนะของนักจิตวิทยา Sex Roles: A Psychological Perspective

- **ดุลยา จิตตะยโสธร**
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษาทั่วไป
- คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
- E-mail: dulaya_chi@utcc.ac.th

บทคัดย่อ

บทบาททางเพศ หมายถึง บทบาทที่สังคมหนึ่งๆ คาดหวังให้บุคคลเพศชายหรือเพศหญิงแสดงออกว่าเป็นชายหรือหญิง ซึ่งการกำหนดบทบาททางเพศมี 2 ปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้อง คือ ปัจจัยทางด้านชีวภาพ และปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อม โดยปัจจัยทางชีวภาพจะเป็นตัวกำหนดความแตกต่างทางกายภาพระหว่างชายและหญิง ส่วนปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมจะมีอิทธิพลในการหล่อหลอมลักษณะความเป็นชายหรือความเป็นหญิงให้เกิดขึ้นแก่มวลสมาชิกตามที่ตั้งคมนั้นๆ คาดหวัง แนวคิดการอธิบายความแตกต่างระหว่างบทบาททางเพศในช่วงแรกแบ่งบทบาททางเพศเป็น 2 แบบ คือ 1) บทบาททางเพศแบบความเป็นชาย 2) บทบาททางเพศแบบความเป็นหญิง แต่แนวคิดในปัจจุบันนำโดย Sandra Lipitz Bem แบ่งบทบาททางเพศเป็น 4 แบบ คือ 1) บทบาททางเพศแบบความเป็นชาย 2) บทบาททางเพศแบบความเป็นหญิง 3) บทบาททางเพศแบบความเป็นชายและหญิงสูงทั้งคู่ 4) บทบาททางเพศแบบความเป็นชายและความเป็นหญิงต่ำทั้งคู่ หรือแบบไม่ชัดเจน จากการวิจัยพบว่าบทบาททางเพศที่เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบันมากที่สุด คือ บทบาททางเพศแบบความเป็นชายและหญิงสูงทั้งคู่ รองลงมา คือ บทบาททางเพศแบบความเป็นชาย และบทบาททางเพศแบบความเป็นหญิงตามลำดับ ส่วนบทบาททางเพศที่ต่ำที่สุด คือ บทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจน

คำสำคัญ: บทบาททางเพศ บทบาททางเพศแบบความเป็นชาย บทบาททางเพศแบบความเป็นหญิง บทบาททางเพศแบบความเป็นชายและหญิงสูงทั้งคู่ บทบาททางเพศแบบความเป็นชายและความเป็นหญิงต่ำทั้งคู่หรือแบบไม่ชัดเจน

Abstract

Sex roles are perceived as behaviors that a society associates with each sex. The factors that are taken into consideration to divide sex roles are biological factors and environmental factors. The former is the sex one is born with, and the latter influences individual expression through behavior, clothing, etc. Sex roles were traditionally divided into two different poles: Masculine and Feminine. Sandra Lipitz Bem later divided sex roles into four categories: Masculine, Feminine, Androgyny and Undifferentiated. Many researchers have supported that Androgyny is the most suitable sex role in a modern society, while Masculine and Feminine are ranked the second and the third respectively. Undifferentiated, however, is ranked the least suitable sex role in a modern society.

Keywords: Sex roles, Masculine, Feminine, Androgyny, Undifferentiated

ในบรรดาลึกลับที่มนุษย์ใช้เป็นเครื่องแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างกัน เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจ และการกำหนดบทบาทและสิทธิหน้าที่ของคนในสังคมนั้น เพศ อาจนับได้ว่าเป็นสิ่งแรกที่เรานำมาใช้เป็นเครื่องกำหนดความแตกต่างนี้ ทันทันทีที่ทารกเกิดมา คำถามแรกที่พ่อแม่และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ มักจะถามกันเสมอ คือ ทารกนั้นเป็นชายหรือหญิง และเราจะสังเกตได้ว่านับแต่นั้นมา เด็กชายและเด็กหญิงจะได้รับความคาดหวัง การปฏิบัติ และการอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่และสังคมต่างกัน แม้ในเรื่องเล็กน้อยที่สุด เช่น สีของเครื่องแต่งกาย ดั้งที่นิยมใช้สีฟ้าสำหรับเด็กชาย และสีชมพูสำหรับเด็กหญิง หรือชนิดของของเล่น เป็นรถถังหรือปืนสำหรับเด็กชาย และตุ๊กตาสำหรับเด็กหญิง (นิตยภัฏ อรรถนุพรรณ, 2529: 3-4)

ด้วยเหตุที่เพศเป็นตัวแปรเบื้องต้นในการกำหนดความคาดหวัง กฎเกณฑ์ หรือมาตรฐานการประพฤติปฏิบัติตนที่ต่างกันสำหรับชายและหญิง ทำให้เราเรียกสิ่งที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการแยกความ

แตกต่างระหว่างชายกับหญิงตามความคาดหวังของสังคมว่า บทบาททางเพศ (Sex Roles) ซึ่งความคาดหวังที่แตกต่างกันสำหรับชายและหญิงที่เรียกว่า บทบาททางเพศนี้มีได้หมายถึงเพียงบทบาทอันได้แก่พฤติกรรมที่เฉพาะเจาะจงที่กำหนดไว้สำหรับชายและหญิงเท่านั้น แต่ยักรวมถึงคุณสมบัติภายใน เช่น บุคลิกภาพ และอารมณ์อีกด้วย (Angrist, 1969 cited in Spence and Helmreich, 1978: 14)

ในทางจิตวิทยาเริ่มมีการศึกษาบทบาททางเพศกันอย่างจริงจังเมื่อปลายศตวรรษที่ 19 (Kaplan and Sedney, 1980: 4) และได้ให้ความหมายบทบาททางเพศไว้หลากหลาย ดังนี้ Hurlock (1987 อ้างถึงใน สุสันหา ยิ้มแย้ม, 2530: 15) กล่าวว่า บทบาททางเพศเป็นรูปแบบของพฤติกรรมที่สมาชิกในแต่ละเพศได้ปฏิบัติและได้รับการยอมรับจากกลุ่มสังคมที่ตนอยู่ และ Ward (อ้างถึงใน สุสันหา ยิ้มแย้ม, 2530: 15) ได้ขยายความหมายของบทบาททางเพศตามความหมายทางสังคมว่าเป็นผลกระทบจากพฤติกรรม และเจตคติโดยทั่วไป

ที่ยอมรับในสังคมและวัฒนธรรมนั้นๆ ว่าเป็นลักษณะความเป็นผู้ชายและลักษณะความเป็นผู้หญิง ส่วน Bem (1981: 354) กล่าวว่า บทบาททางเพศเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่วัยเด็ก โดยเด็กจะรวบรวมลักษณะคุณสมบัติและพฤติกรรมต่างๆ ตามที่สังคมและวัฒนธรรมกำหนด แล้วนำมาปฏิบัติให้เหมาะสมกับเพศของตน Cook (1985: 3) กล่าวว่า บทบาททางเพศเป็นสิ่งที่สังคมกำหนดขึ้น และคาดหวังว่าหญิงและชายจะต้องมีความแตกต่างกันในเรื่องบุคลิกภาพ ค่านิยม ความชอบ ความสามารถ และพฤติกรรม เป็นต้น และพจนานุกรมศัพท์จิตวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2550: 366) กล่าวว่า บทบาททางเพศเป็นบทบาทที่บุคคลนั้นเห็นว่าตนเป็นผู้หญิงหรือชาย บทบาททางเพศนี้จะมีปัจจัยด้านวัฒนธรรมมาเกี่ยวข้องว่า วัฒนธรรมใดจะยอมรับว่าพฤติกรรมใด คือ พฤติกรรมของชายหรือหญิง

จากที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า บทบาททางเพศ หมายถึง บทบาทที่สังคมหนึ่งๆ คาดหวังให้บุคคลเพศชายหรือหญิงแสดงออกว่าเป็นชายหรือหญิง ซึ่งการแสดงออกว่าเป็นชายหรือหญิงนั้น ถูกกำหนดด้วยปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ ปัจจัยทางด้านชีวภาพ (Biological Factors) และปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อม (Environmental Factors)

ปัจจัยทางด้านชีวภาพ

ความแตกต่างระหว่างชายกับหญิงที่เห็นได้ชัดเจนโดยธรรมชาติเป็นความแตกต่างทางชีวภาพของร่างกาย เช่น ความแตกต่างของอวัยวะเพศ ความแตกต่างของโครงสร้างของร่างกาย ตลอดจนการทำงานของอวัยวะต่างๆ ซึ่งความแตกต่างระหว่าง

เพศชายและเพศหญิงนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะได้รับอิทธิพลจากฮอร์โมนเพศที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้ชายมีฮอร์โมนเพศแอนโดรเจน (Androgen) ที่ช่วยให้มีลักษณะภายนอกและพฤติกรรมเยี่ยงบุรุษเพศทั่วไป เช่น มีรูปร่างใหญ่โตและมีความแข็งแรง ส่วนผู้หญิงจะมีฮอร์โมนเพศเอสโตรเจน (Estrogen) กับโปรเจสเตอโรน (Progesterone) ที่ทำให้มีลักษณะภายนอกและพฤติกรรมเยี่ยงสตรีทั่วไป เช่น มีรูปร่างเล็ก บอบบาง มีประจำเดือน และตั้งครรภ์ ตลอดจนมีน้ำนมในการเลี้ยงดูบุตรได้ เป็นต้น ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าองค์ประกอบทางชีวภาพของร่างกายเป็นองค์ประกอบเบื้องต้นที่ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิงและจากความแตกต่างดังกล่าวส่งผลถึงการแบ่งบทบาทความรับผิดชอบให้เหมาะสมในแต่ละเพศ เช่น เพศชายมีหน้าที่แสดงออกถึงความแข็งแรงของร่างกาย เช่น ทานอาหาร ล่าสัตว์ ทำศึกสงคราม ส่วนเพศหญิงซึ่งบอบบางกว่าก็เหมาะที่จะดูแลบ้าน เตรียมอาหาร อบรมลูก เป็นต้น

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าปัจจัยทางด้านชีวภาพมีผลต่อความแตกต่างของความเป็นหญิงและความเป็นชาย แต่อย่างไรก็ตามปัจจัยทางชีวภาพอย่างเดียวก็ยังไม่สามารถอธิบายพัฒนาการของบทบาททางเพศอย่างสมบูรณ์ได้ (Spence and Helmreich, 1978: 5) เพราะยังมีปัจจัยด้านอื่นที่เข้ามามีอิทธิพลร่วมด้วย ปัจจัยดังกล่าว คือ ปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อม

ปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อม

สภาพแวดล้อมเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการบทบาททางเพศของบุคคล

สิ่งที่เรียกว่าสภาพแวดล้อม ได้แก่ เจตคติของพ่อแม่ การอบรมเลี้ยงดู ความคาดหวังของสังคม เป็นต้น เด็กจะเรียนรู้บทบาททางเพศของตนตั้งแต่วัยเด็ก จากการกระทำของบุคคลต่างๆ ในสังคมที่มีต่อตัวเด็กเอง ครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของสังคมจะเป็นหน่วยแรกที่เอื้อให้เด็กเรียนรู้บทบาททางเพศของตน จากการวิจัยพบว่าพ่อแม่ทุกคนมักให้ความสนใจอย่างมากเกี่ยวกับเพศของบุตรตั้งแต่แรกเกิด และมีความรู้สึกและเจตคติต่อบุตรชายและหญิงต่างกัน พ่อแม่มักเห็นว่าเด็กหญิงจะมีความอ่อนแอ และต้องการการดูแลเอาใจใส่มากกว่าเด็กชาย ส่วนเด็กชายนั้นจะมีความแข็งแรงและว่องไวมากกว่าเด็กหญิง (Robin, Proenzano, and Luria, 1974 cited in Kaplan and Sedney, 1980: 199)

นอกจากนี้ ยังพบว่าพ่อแม่มีแนวโน้มที่จะปฏิบัติต่อบุตรชายหญิงแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการเลือกของเล่น เครื่องแต่งกาย กิจกรรม ฯลฯ และในขณะเดียวกันพ่อแม่มักจะสนับสนุนพฤติกรรมต่างๆ ที่ตรงตามเพศลูกของตน รวมทั้งจัดกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาการเกี่ยวกับบทบาททางเพศของเด็ก Whiting และ Edwards (cited in Kaplan and Sedney, 1980: 200) พบว่าในเด็กหญิงพ่อแม่มักให้การสนับสนุนในกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น ในขณะที่เด็กชายจะส่งเสริมกิจกรรมที่ให้ความเป็นอิสระรวมทั้งมอบหมายงานนอกบ้านให้เด็กชายทำ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการสนับสนุนของพ่อแม่ในการเข้าร่วมกิจกรรมที่แตกต่างกันระหว่างเด็กชายและเด็กหญิงจะส่งผลให้เด็กมีการเรียนรู้บทบาททางเพศแตกต่างกัน

นอกจากพ่อแม่จะส่งเสริมกิจกรรมที่ชี้เฉพาะสำหรับแต่ละเพศแก่เด็กแล้ว พ่อแม่ยังมีส่วนในการ

เสริมสร้างบุคลิกภาพต่างๆ ไปที่มีความแตกต่างกันระหว่างหญิงและชายอีกด้วย เช่น ในเด็กชายจะได้รับการส่งเสริมให้มีอิสระจากพ่อแม่ ในขณะที่เด็กหญิงได้รับการส่งเสริมให้อยู่ใกล้ชิดพ่อแม่ ซึ่งทำให้เด็กหญิงได้รับความอบอุ่นทางอารมณ์มากกว่า Block (1973 cited in Kaplan and Sedney, 1980: 204) ได้ศึกษาวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กของพ่อแม่ พบว่าพ่อแม่มักมีความคาดหวังในพฤติกรรมของเด็กชายและเด็กหญิงแตกต่างกัน โดยในเด็กชายพ่อแม่จะเน้นในเรื่องความสำเร็จ การแข่งขัน การไม่แสดงความรู้สึก ตลอดจนการรักษาระเบียบวินัยและกฎเกณฑ์ ส่วนในเด็กหญิงพ่อแม่มักจะเน้นในเรื่องของการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และให้ความใกล้ชิดทางกายมากกว่า

จากที่กล่าวมาแล้วพอสรุปได้ว่า วิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่จะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้บทบาททางเพศในเด็ก กล่าวคือ ถ้าพ่อแม่อบรมให้เด็กมีพฤติกรรมเป็นไปตามบทบาทที่ตรงตามเพศของเด็ก เด็กจะมีลักษณะตรงตามเพศของตนสูง ในทางตรงข้ามถ้าพ่อแม่อบรมเลี้ยงดูให้เด็กมีบทบาททางเพศที่ไม่เหมาะสมกับเพศตน เช่น อบรมเลี้ยงดูเด็กผู้หญิงแบบเด็กผู้ชาย ก็จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้บทบาททางเพศอย่างสับสน อันจะก่อให้เกิดปัญหาต่อไปในอนาคต

นอกจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่แล้ว ความคาดหวังของสังคมยังมีผลต่อการพัฒนาการด้านบทบาททางเพศของเด็กด้วย โดยสังคมมีความคาดหวังต่อพฤติกรรมของเด็กชายและหญิงแตกต่างกัน Cameron (1977 อ้างถึงใน สุธันหา ยิ้มแย้ม, 2530: 30) พบว่าโดยทั่วไปในแต่ละสังคมและวัฒนธรรม จะมีความคาดหวังในเรื่องบทบาททางเพศของ

บุคคลที่คล้ายคลึงกันพอสมควร กล่าวคือ เน้นในเรื่องสัมฤทธิ์ผลและการพึ่งพาตนเองในเด็กชาย ในขณะที่เดียวกันก็เน้นลักษณะของการพึ่งพาผู้อื่นและความรับผิดชอบในหน้าที่ในเด็กหญิง และหากในวัฒนธรรมใดเน้นเรื่องการเชื่อฟังก็จะเน้นให้เด็กหญิงเชื่อฟังมากกว่าเด็กชาย แต่ก็มีบางสังคมและวัฒนธรรมที่มีความคาดหวังในเรื่องบทบาททางเพศของบุคคลแตกต่างไปจากปกติ กล่าวคือ จากการศึกษาของ Mead (1953 อ้างถึงใน อีระพร อูวรรณโน, 2526: 336) กับชาวนิวกินี 3 เผ่า พบว่ามีความแตกต่างระหว่างบทบาทที่แต่ละเพศแสดงในสังคมของเผ่าต่างๆ โดยเผ่าหนึ่งชื่อ อาราเพช (Arapesh) จะมีความแตกต่างระหว่างบทบาททางเพศของทั้งสองเพศในระดับต่ำมาก คือ ทั้งเพศชายและเพศหญิงก็มีความสุภาพ เป็นที่พึ่งพาของผู้อื่นได้ และมีความร่วมมือดี อีกเผ่าหนึ่ง คือ มันดุกุมอร์ (Mundugumor) ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นนักล่าหัวมนุษย์ เป็นพวกที่มีความก้าวร้าวสูง ไม่มีระเบียบวินัย หยาดคาย พวกนี้จะมีความแตกต่างระหว่างเพศต่ำเช่นกัน ในเผ่าที่สามเป็นเผ่าแซมบูลี (Tchambuli) มีความแตกต่างระหว่างเพศเด่นชัดมาก ผู้หญิงในเผ่านี้เป็นเพศที่มีลักษณะเด่น โดยทำหน้าที่หาอาหารให้กับเผ่า และมีความสัมพันธ์กับผู้ชายในฐานะเป็นผู้กำกับให้มีกิจกรรมต่างๆ ส่วนผู้ชายมักยุ่งเกี่ยวกับการแต่งตัวให้สวยงาม และสนใจศิลปะต่างๆ ทางวัฒนธรรม เช่น การแกะสลัก การเต้นรำ และการวาดรูป ดังนั้นจะเห็นได้ว่า สังคมและวัฒนธรรมมีผลต่อการกำหนดบทบาทของความ เป็นชายและความเป็นหญิงให้แก่สมาชิกในสังคมนั้นเอง

กล่าวโดยสรุป ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนด

บทบาททางเพศ คือ ปัจจัยทางด้านชีวภาพ และปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อม โดยปัจจัยทางด้านชีวภาพจะเป็นตัวกำหนดความแตกต่างทางกายภาพระหว่างเพศชายและเพศหญิง ส่วนปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมจะมีอิทธิพลในการหล่อหลอมลักษณะความเป็นชายหรือความเป็นหญิงให้เกิดขึ้น แก่มวลสมาชิกตามที่สังคมนั้นๆ คาดหวัง

แนวคิดในการอธิบายความแตกต่างระหว่างบทบาททางเพศ

สามารถแยกพิจารณาออกเป็น 2 ช่วง

1. แนวคิดในช่วงแรก

ในช่วงแรกนักจิตวิทยาแบ่งความแตกต่างระหว่างบทบาททางเพศของชายและหญิงออกจากกันอย่างชัดเจน และเชื่อว่าลักษณะดังกล่าวมีความต่อเนื่องกันสองทิศทาง (Bipolar Continuum) โดยทิศทางทั้งสองจะตรงข้ามกันมีลักษณะเป็น 2 ขั้ว กล่าวคือ เมื่อบุคคลมีลักษณะใดลักษณะหนึ่งสูงจะมีอีกลักษณะหนึ่งต่ำ เช่น ผู้ชายจะมีลักษณะความเป็นชายสูง ในขณะที่ผู้หญิงจะมีลักษณะความเป็นหญิงสูง และทั้งชายและหญิงจะมีลักษณะของเพศตรงข้ามอยู่ในระดับต่ำ ตัวอย่างแนวคิดที่มีความเชื่อดังที่กล่าวมา ได้แก่

1) แนวคิดของ Bakan (1966 cited in Kaplan and Sedney, 1980: 6)

Bakan เสนอว่า ลักษณะความเป็นชาย (Masculinity) ประกอบด้วยลักษณะพฤติกรรมที่เรียกว่า เอเจนซี (Agency) ซึ่งมีลักษณะของการกระทำที่มีจุดเริ่มต้นจากตนเอง แสดงออกถึงความสามารถในการปกป้องตนเอง กล้าแสดงออก มี

ความเป็นอิสระและมีอำนาจ หรือมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น ส่วนลักษณะความเป็นหญิง (Femininity) ประกอบด้วยลักษณะพฤติกรรมที่เรียกว่า คอมมิวนิเนียน (Communion) ซึ่งเป็นลักษณะพฤติกรรมที่แสดงถึงความสามารถในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และมักแสดงออกถึงการยอมรับผู้อื่น เป็นมิตรและชอบช่วยเหลือ

2) แนวคิดของ Parson and Bales (1955 cited in Kaplan and Sedney, 1980: 7)

Parson and Bales ได้เสนอลักษณะความเป็นชาย ว่ามีลักษณะพฤติกรรมที่เรียกว่า พฤติกรรมเครื่องมือ (Instrumental Behavior) ซึ่งหมายถึง พฤติกรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตนเองวางไว้ ได้แก่ ลักษณะความเป็นผู้นำ ความมั่นใจในตนเอง ความกล้าแสดงออก ส่วนลักษณะความเป็นหญิง มีลักษณะพฤติกรรมที่เรียกว่า พฤติกรรมการแสดงออก (Expressive Behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่เน้นการแสดงออกทางอารมณ์ ซึ่งจะเป็นลักษณะที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดผลดีในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เช่น การเอาใจใส่ต่อผู้อื่น การมีความรู้สึกไวต่อความรู้สึกของผู้อื่น สามารถตอบสนองได้อย่างเหมาะสม

จากแนวคิดทั้ง 2 ข้างต้น เมื่อนำมาเปรียบเทียบกันพบว่า มีการแบ่งบทบาททางเพศออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะของความเป็นชาย และลักษณะของความเป็นหญิง โดยเน้นลักษณะพฤติกรรมเฉพาะของแต่ละลักษณะ กล่าวคือ ในลักษณะความเป็นชายนั้น เน้นพฤติกรรมที่แสดงถึงความสามารถของบุคคลในการที่จะผลักดันตนเองให้ประสบความสำเร็จในชีวิต เช่น บทบาทของผู้นำ การตัดสินใจ การแข่งขัน ฯลฯ ส่วนลักษณะความ

เป็นหญิง เน้นพฤติกรรมที่แสดงถึงความสามารถในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งเป็นการแสดงออกทางด้านอารมณ์และความรู้สึกเป็นส่วนใหญ่ ฯลฯ

2. แนวคิดปัจจุบัน

แนวคิดในระยะหลังจนถึงปัจจุบันที่ได้รับ ความสนใจเป็นอย่างมาก คือ แนวคิดบทบาททางเพศของ Sandra Lipitz Bem แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด แนวคิดนี้มีมุมมองในการอธิบายบทบาททางเพศแตกต่างจากแนวคิดในช่วงแรกๆ กล่าวคือ Bem เชื่อว่าบทบาททางเพศมิได้แยกบุคคลเป็นแต่เพียงผู้มีลักษณะความเป็นชาย กับผู้ที่มีลักษณะความเป็นหญิงเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลมิใช่มีแต่ลักษณะความเป็นชายหรือลักษณะความเป็นหญิง อย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่ทั้งชายและหญิงต่างมีลักษณะทั้งสองอยู่ในตนเอง เพียงแต่ว่าในผู้ชายส่วนมากจะมีลักษณะความเป็นชายสูงกว่าผู้หญิง และในผู้หญิงส่วนมากก็จะมีลักษณะความเป็นหญิงสูงกว่าชาย นอกจากนี้ ลักษณะความเป็นชาย-หญิงต่างก็เป็นอิสระแยกจากกัน กล่าวคือ ในบุคคลหนึ่งเมื่อมีลักษณะหนึ่งสูงแล้วก็ไม่จำเป็นต้องมีอีกลักษณะหนึ่งต่ำเสมอไป ดังนั้น จึงเป็นไปได้ที่ผู้หญิงและผู้ชายบางรายอาจจะ มีลักษณะความเป็นชายและลักษณะความเป็นหญิงสูงทั้งคู่ หรือต่ำทั้งคู่

Bem (1981: 355) เสนอทฤษฎีลีก็มาด้านเพศ (Gender Schema Theory) เพื่ออธิบายพัฒนาการ บทบาททางเพศของมนุษย์ โดยมีสาระสำคัญ คือ บุคคลจะมีลักษณะบทบาททางเพศเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับการพัฒนาลีก็มา หรือรูปแบบทางความคิด ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาททางเพศของตน โดย Bem ได้เสนอขั้นตอนในการพัฒนาดังกล่าวไว้

2 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 บุคคลจะเรียนรู้ขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับเพศจากความแตกต่างระหว่างบทบาทของเพศชายและเพศหญิงต่างๆ ไป จากสังคมว่าบทบาทแบบใดเหมาะสมกับเพศใด เกิดเป็นสกีมาด้านเพศ (Gender Schema) ขึ้นในบุคคลนั้นๆ

ขั้นที่ 2 บุคคลจะสามารถประเมินตนเองได้ว่าลักษณะบุคลิกภาพแบบใดมีความเหมาะสมเฉพาะกับเพศของตน โดยอาศัยสกีมาด้านเพศที่ตนเองพัฒนาขึ้นประเมินความเหมาะสมของลักษณะบุคลิกภาพของตนกับสกีมาด้านเพศว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ ฉะนั้น สกีมาด้านเพศจึงเปรียบเสมือนมาตรฐานของสังคมที่กำหนดขึ้นในการประเมินลักษณะบุคลิกภาพและพฤติกรรมสำหรับเพศใดเพศหนึ่ง และเมื่อบุคคลสังเกตเห็นว่าตนมีบทบาททางเพศตรงตามมาตรฐานของสังคมแล้วจะก่อให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเองในเรื่องความแตกต่างทางเพศที่มั่นคงยิ่งขึ้นและเกิดเป็นบทบาททางเพศที่สังคมปรารถนา

Bem ได้แบ่งบทบาททางเพศของบุคคลออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ คือ พวก Gender Schematic เป็นกลุ่มที่มีลักษณะตรงตามเพศสูง ซึ่งลักษณะความแตกต่างทางเพศจะมีอิทธิพลต่อการรับรู้ การแปลความ และการตอบสนองต่อตัวกระตุ้นในสังคมอีกพวกหนึ่ง คือ Gender Aschematic หรือเรียกว่า แอนโดรจีนี (Androgyny) ในบุคคลกลุ่มนี้ลักษณะความแตกต่างทางเพศไม่ได้มีอิทธิพลต่อการกระทำของตนที่ตอบสนองต่อสถานการณ์ต่างๆ

Bem ได้เน้นความแตกต่างของผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบตรงตามเพศกับผู้ที่ไม่มีบทบาททางเพศ

แบบแอนโดรจีนีไว้ 2 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง เราสามารถแยกบุคคลที่มีลักษณะบทบาททางเพศแบบตรงตามเพศจากบุคคลที่มีบทบาทไม่ตรงตามเพศของตนโดยใช้กระบวนการสกีมาด้านเพศ (Gender Schema Processing) โดยผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบตรงตามเพศจะมีแรงจูงใจภายในที่จะจัดระบบของข้อมูลที่ได้รับให้เป็นไปตามระเบียบ กฎเกณฑ์ที่สังคมยอมรับ คือ ลักษณะความเป็นชายในผู้ชายและลักษณะความเป็นหญิงในผู้หญิงเกิดเป็นความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเองและมีพฤติกรรมที่แสดงออกในลักษณะที่เป็นไปตามเพศของตน แต่ในบุคคลที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนีนั้นไม่มีความแตกต่างของพฤติกรรมหรือคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับเพศอย่างชัดเจน ส่วนประการที่สอง คือ Bem ได้เสนอว่าเราสามารถจำแนกผู้ที่มีกระบวนการสกีมาด้านเพศออกจากผู้ที่ไม่มีความแตกต่างของพฤติกรรมหรือคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับเพศอย่างชัดเจน ส่วนประการที่สอง คือ Bem ได้เสนอว่าเราสามารถจำแนกผู้ที่มีกระบวนการสกีมาด้านเพศออกจากผู้ที่ไม่มีความแตกต่างของพฤติกรรมหรือคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับเพศอย่างชัดเจน ส่วนประการที่สอง คือ Bem ได้เสนอว่าเราสามารถจำแนกผู้ที่มีกระบวนการสกีมาด้านเพศออกจากผู้ที่ไม่มีความแตกต่างของพฤติกรรมหรือคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับเพศอย่างชัดเจน ส่วนประการที่สอง คือ Bem ได้เสนอว่าเราสามารถจำแนกผู้ที่มีกระบวนการสกีมาด้านเพศออกจากผู้ที่ไม่มีความแตกต่างของพฤติกรรมหรือคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับเพศอย่างชัดเจน ส่วนประการที่สอง คือ Bem ได้เสนอว่าเราสามารถจำแนกผู้ที่มีกระบวนการสกีมาด้านเพศออกจากผู้ที่ไม่มีความแตกต่างของพฤติกรรมหรือคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับเพศอย่างชัดเจน

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ทฤษฎีสกีมาด้านเพศเป็นทฤษฎีที่เน้นถึงการเปลี่ยนแปลงของระบบรูปแบบทางความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองของบุคคล โดยจะเกิดการเรียนรู้ถึงความแตกต่างทางเพศและพฤติกรรมต่างๆ จากสังคม บุคคลจะพยายามรักษาไว้ซึ่งพฤติกรรมที่สังคมยอมรับและให้การสนับสนุนเกิดเป็นลักษณะบทบาททางเพศแบบตรงตามเพศขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็มีบุคคล

อีกประเภทหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับกฎเกณฑ์และความคาดหวังของสังคม มีความยืดหยุ่นในการตอบสนองต่อสถานการณ์ต่างๆ มากกว่าบุคคลที่มีบทบาทตรงตามเพศของตน ซึ่ง Bem เรียกบทบาททางเพศแบบนี้ว่า แอนโดรจีเนีย

ฉะนั้น ทฤษฎีสถิมาด้านเพศของ Bem (1981) อ้างถึงใน ปณตพร พงษ์อนันต์โยริน, 2544: 12-13) จึงแบ่งลักษณะของบทบาททางเพศเป็น 4 แบบ คือ

1. **บทบาททางเพศแบบมีความเป็นชายสูงลักษณะเดียว (Masculine)** เป็นผู้ที่มีความกล้าหาญ แข็งแรง ชอบแข่งขัน ฉลาด มีพลังอำนาจ กระฉับกระเฉง เป็นอิสระ ไม่ขึ้นกับใคร บุคคลกลุ่มนี้จะนึกถึงกฎเกณฑ์หรือความคาดหวังของสังคม ซึ่งสังคมมักคาดหวังว่าผู้ชายจะต้องมีลักษณะเป็นผู้นำ ครอบครัวยุติแต่เพียงฝ่ายเดียว ทำงานนอกบ้านเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว และทำพฤติกรรมตามที่สังคมกำหนด

2. **บทบาททางเพศแบบมีความเป็นหญิงสูงลักษณะเดียว (Feminine)** เป็นผู้ที่มีความอ่อนหวาน นุ่มนวล ซื่ออายุ อ่อนแอ บุคคลกลุ่มนี้มักจะนึกถึงกฎเกณฑ์และความคาดหวังของสังคม ซึ่งสังคมมักคาดหวังว่าจะต้องทำงานบ้าน อบรมบุตร ซึ่งผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบนี้จะถูกอบรมมาตั้งแต่เด็กว่าให้เป็นผู้ตาม ต้องเชื่อฟังสามี และเลือกทำพฤติกรรมตามที่สังคมกำหนด

3. **บทบาททางเพศแบบมีความเป็นหญิงและความเป็นชายสูงทั้งคู่ (Androgyny)** เป็นบุคคลที่มีทั้งความเป็นเพศหญิง และความเป็นเพศชายสูงทั้งคู่ คำว่า “androgyny” มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก 2 คำ คือ “andro” หมายถึง ผู้ชาย และ “gyn” หมายถึง ผู้หญิง ดังนั้น ผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบ

มีความเป็นหญิงและความเป็นชายสูงทั้งคู่นี้จึงเป็นผู้ที่สามารถแสดงพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ มีความยืดหยุ่นมากกว่า สามารถผสมผสานความเข้มแข็งของชายและความอ่อนโยนของหญิงเอาไว้

4. **บทบาททางเพศแบบมีความเป็นหญิงและความเป็นชายต่ำทั้งคู่ (Undifferentiated)** เป็นบุคคลที่มีบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจน ไม่สามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม โดยอาจแสดงออกในลักษณะที่ไม่เป็นที่พึงปรารถนาของสังคม

งานวิจัยเกี่ยวกับบทบาททางเพศตามแนวคิดของ Bem

ได้มีนักจิตวิทยาสนใจศึกษาวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างบทบาททางเพศกับตัวแปรทางจิตวิทยาไว้หลากหลาย เช่น ศึกษาบทบาททางเพศกับการปรับตัว บทบาททางเพศกับการเห็นคุณค่าในตนเอง บทบาททางเพศกับการประสบความสำเร็จ บทบาททางเพศกับความพึงพอใจในชีวิตสมรส เป็นต้น

ลำดับต่อไปจะขอเสนองานวิจัยที่รวบรวมได้ดังนี้

1. บทบาททางเพศกับการปรับตัว

งานวิจัยต่างประเทศ

มีผู้วิจัยประเด็นนี้กันมาก และผลที่ได้ก็มีความแตกต่างกัน สามารถแยกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 พบว่าผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีเนียจะมีความสามารถในการปรับตัวตามสถานการณ์ต่างๆ ได้ดีที่สุดในขณะที่ผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจน (Undifferentiated) จะมีความ

สามารถในการปรับตัวต่ำที่สุด งานวิจัยที่สนับสนุนกลุ่มนี้ คือ งานวิจัยของ Bem งานวิจัยของ Burchardt และ Serbin และงานวิจัยของ Alan เป็นต้น (Alan, 1991; Bem, 1974; Burchardt and Serbin, 1982 อ้างถึงใน ฉันทิกา ทิมากร, 2533: 34-40)

กลุ่มที่ 2 พบว่าผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบตรงตามเพศโดยเน้นลักษณะความเป็นชายสูงอย่างเดียว (Masculine) จะมีความสามารถในการปรับตัวได้ดีกว่าผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบอื่น โดยเฉพาะในกลุ่มตัวอย่างเพศชาย ส่วนลักษณะแอนโดรจีนีจะปรับตัวได้ดีเฉพาะในกลุ่มตัวอย่างเพศหญิงเท่านั้น งานวิจัยที่สนับสนุนกลุ่มนี้ คือ งานวิจัยของ Dentsch และ Gilbert (Dentsch and Gilbert, 1976 อ้างถึงใน ฉันทิกา ทิมากร, 2533: 34 - 40)

งานวิจัยในประเทศไทย

ฉันทิกา ทิมากร (2533) ศึกษาความสามารถในการปรับตัวกับเพื่อนของวัยรุ่นตอนปลายที่มีบทบาททางเพศแตกต่างกัน ผลวิจัยพบว่า วัยรุ่นชายที่มีลักษณะความเป็นชายสูง มีความสามารถในการปรับตัวสูงกว่าวัยรุ่นชายที่มีบทบาททางเพศแบบอื่นๆ ส่วนในวัยรุ่นหญิงพบว่า วัยรุ่นหญิงที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนี จะปรับตัวกับเพื่อนได้ดีกว่าวัยรุ่นหญิงที่มีบทบาททางเพศแบบอื่น ในขณะที่วัยรุ่นทั้งชายและหญิงที่มีบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจน จะปรับตัวกับเพื่อนได้ต่ำที่สุด ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยจากต่างประเทศกลุ่มที่ 2

2. บทบาททางเพศกับการเห็นคุณค่าในตนเอง

งานวิจัยในต่างประเทศ

ผลการวิจัยเกี่ยวกับบทบาททางเพศกับการ

เห็นคุณค่าในตนเอง เป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ พบว่าบุคคลที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนีจะมีการเห็นคุณค่าตนเองสูงพอๆ กับบุคคลที่มีบทบาททางเพศแบบความเป็นชายสูง รองลงมา คือ บุคคลที่มีบทบาททางเพศแบบความเป็นหญิงสูง และบุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำสุด คือ บุคคลที่มีบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจน (Bem, 1974; Heilbrun, 1981; Lamke, 1982; Schaffer and Suzanne, 1982; Spence et al., 1975 อ้างถึงใน ชวนพิศ ลันตีโรจน์ประไพ, 2534: 59 - 68)

งานวิจัยในประเทศไทย

ชวนพิศ ลันตีโรจน์ประไพ (2534) ศึกษาเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าในตนเองของวัยรุ่นที่มีการรับรู้บทบาททางเพศแตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า วัยรุ่นที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนี และบทบาทความเป็นชายสูง มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าวัยรุ่นที่มีบทบาททางเพศแบบหญิงสูง และบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของต่างประเทศ

3. บทบาททางเพศกับการประสบผลสำเร็จ

งานวิจัยต่างประเทศ

มีงานวิจัยหลายชิ้นที่ศึกษากับกลุ่มตัวอย่างเพศหญิง เช่น งานวิจัยของ Basow งานวิจัยของ Basu และ Chakroborty งานวิจัยของ Li งานวิจัยของ Pathare และ Kaneka และงานวิจัยของ Prager (Basow, 1986; Basu and Chakroborty, 1996; Li, 1981; Pathare and Kaneka, 1990; Prager, 1983 อ้างถึงใน อิศารัตน์ ธรรมเกษร, 2543: 87 - 91) พบว่าหญิงที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนี และ

บทบาททางเพศแบบความเป็นชายสูงจะมีคะแนนสูงสุดในเรื่องของการนับถือตนเอง การมุ่งมั่น การมุ่งความสำเร็จ และการแข่งขัน รวมทั้งการประสบความสำเร็จด้านวิชาการ ในขณะที่หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจนได้คะแนนต่ำสุด

ส่วนงานวิจัยที่ศึกษากับกลุ่มตัวอย่างทั้งเพศชายและหญิง ได้แก่ งานวิจัยของ Flaherty และ Dusek และงานวิจัยของ Ziegler, Dusek และ Carter (Flaherty and Dusek, 1980; Ziegler, Dusek and Carter, 1984 อ้างถึงใน อิศารัตน์ ธรรมเกษร, 2543: 87-91) พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งชายและหญิงที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนี และบทบาททางเพศแบบความเป็นชายสูง จะมีคะแนนการประสบความสำเร็จและการเป็นผู้นำ สูงกว่าผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบอื่นๆ

งานวิจัยในประเทศไทย

อิสารัตน์ ธรรมเกษร (2543) ศึกษาบทบาททางเพศ การประสพผลสำเร็จในอาชีพ และการอนุমানสาเหตุของความสำเร็จในอาชีพ และตัวทำนายความสำเร็จในอาชีพของหญิงทำงาน กลุ่มตัวอย่าง คือ หญิงที่ทำงานบริษัทเอกชน ผลการวิจัยพบว่า หญิงทำงานที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนี และบทบาททางเพศแบบความเป็นชายสูง ประสพผลสำเร็จในอาชีพมากกว่าหญิงทำงานที่มีบทบาททางเพศแบบความเป็นหญิงสูง และบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจน ส่วนการอนุমানสาเหตุพบว่า หญิงทำงานที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนี และบทบาททางเพศแบบความเป็นชายสูง มีการอนุমানสาเหตุความสำเร็จในอาชีพไปที่ปัจจัยภายในมากกว่าหญิงทำงานที่มีบทบาททาง

เพศแบบไม่ชัดเจน แต่ไม่พบความแตกต่างของการอนุমানสาเหตุความสำเร็จในอาชีพไปที่ปัจจัยภายในระหว่างหญิงทำงานที่มีบทบาทแบบแอนโดรจีนี และบทบาทความเป็นชายกับหญิงที่มีบทบาทความเป็นหญิง

4. บทบาททางเพศกับความพึงพอใจในชีวิตสมรส

งานวิจัยในต่างประเทศ

มีผู้วิจัยเกี่ยวกับบทบาททางเพศกับความพึงพอใจในชีวิตสมรสกันมาก และผลที่ได้ก็ไปในทิศทางเดียวกัน คือ ผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนี จะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงสุด ส่วนผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจนจะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำสุด (Juni & Grim, 1984; Kay, 1982; Kenderdine, 1983; Mashburn, 1985; Zammichicli and Sherman, 1988; Ziegler, 1988 อ้างถึงใน ฉันทจิต จริยจรูญโรจน์, 2541: 47-52)

งานวิจัยในประเทศไทย

1. กรรณิกา เฉลิมกุล (2534) ศึกษาความพึงพอใจในชีวิตสมรสของผู้มีบทบาททางเพศแตกต่างกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นหญิงและชายที่สมรสแล้ว แต่ไม่ได้เป็นคู่สามีภรรยาอีก และยังอยู่ร่วมกันกับคู่สมรสของตน ผลการวิจัยพบว่า ชายและหญิงที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนี และบทบาททางเพศแบบตรงตามเพศ มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่าชายและหญิงที่มีบทบาททางเพศแบบอื่น ในขณะที่ชายที่มีบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจน มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำสุด ส่วนในหญิงที่มีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชาย และ

ลักษณะไม่ชัดเจนมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำสุด

2. ฉันทจิต จริยจรรยาโรจน์ (2541) ศึกษาเปรียบเทียบความพึงพอใจในชีวิตสมรสของคู่สมรสที่มีการจับคู่ของบทบาททางเพศต่างกัน (ต่างจากงานวิจัยของกรรณิกา เฉลิมกุล ซึ่งไม่ได้มีการจับคู่ของสามีภรรยา) กลุ่มตัวอย่างเป็นคู่สามีภรรยาที่มีอายุการสมรส 7-20 ปี จำนวน 300 คู่ จากการสำรวจพบว่าคู่สมรสมีการจับคู่ตามบทบาททางเพศ 5 รูปแบบ (จากมาก > น้อย) ดังนี้

1) คู่สมรสที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนีทั้งคู่ (A-A)

2) คู่สมรสที่สามีมีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนี ภรรยาไม่มีบทบาทแบบไม่ชัดเจน (A-U)

3) คู่สมรสที่สามีมีบทบาททางเพศลักษณะความเป็นชาย ภรรยาไม่มีบทบาททางเพศลักษณะความเป็นหญิง (M-F)

4) คู่สมรสที่มีบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจนทั้งคู่ (U-U)

5) คู่สมรสที่สามีมีบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจน ภรรยาไม่มีบทบาททางเพศลักษณะความเป็นหญิง (U-F)

ผลการวิจัยพบว่า การจับคู่ทั้ง 5 แบบดังกล่าว นั้น การจับคู่ของคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนีทั้งคู่ (A-A) มีจำนวนคู่สมรสที่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่าการจับคู่ของคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศแบบอื่น ในขณะที่การจับคู่อีก 4 แบบที่เหลือมีจำนวนคู่สมรสที่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสไม่แตกต่างกัน

สรุปและอภิปราย

จากการประมวลงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาททาง

เพศกับตัวแปรทางจิตวิทยาโดยภาพรวมอาจกล่าวได้ว่า ผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนีเป็นผู้ที่มีความได้เปรียบกว่าผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบอื่นในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นในด้านการปรับตัวการเห็นคุณค่าในตนเอง การประสบความสำเร็จ และความพึงพอใจในชีวิตสมรส ผลวิจัยดังกล่าวสนับสนุนแนวคิดของ Bem (1981: 357) ที่เชื่อว่า ผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนี เป็นผู้มีอิสระจากกฎเกณฑ์ต่างๆ ทำให้สามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ต่างๆ ได้กว้างขวางและยืดหยุ่น โดยการตอบสนองจะเป็นไปตามที่เห็นว่าเหมาะสมมากกว่าจะทำตามที่สังคมคาดหวังว่าเป็นสิ่งที่หญิงหรือชายควรทำซึ่งสอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าด้านเทคโนโลยี การศึกษา ตลอดจนสถานะทางเศรษฐกิจ ทำให้ผู้ชายและผู้หญิงหันมามีส่วนร่วมในการแสดงบทบาทของกันและกันมากขึ้น เช่น ในกรณีของผู้หญิง เมื่อผู้หญิงมีการศึกษาสูงขึ้นมีโอกาสทางสังคมมากขึ้นก็ส่งผลให้ผู้หญิงออกมาทำงานนอกบ้านเพิ่มขึ้น จากเดิมที่เคยรับผิดชอบเฉพาะงานในบ้าน และเป็นผู้ตามต้องเปลี่ยนมาเป็นผู้มีการตัดสินใจที่เด็ดเดี่ยว และเป็นผู้นำมากขึ้น นั่นคือ ต้องพัฒนาคุณลักษณะของความเป็นชายเพิ่มขึ้นนั่นเอง แต่ในขณะเดียวกันเมื่อเสร็จสิ้นจากภาระงานนอกบ้านแล้ว ผู้หญิงก็ยังคงต้องมีหน้าที่ดูแลครอบครัว ทำงานบ้าน เลี้ยงดูบุตรซึ่งเป็นหน้าที่ดั้งเดิมจึงจำเป็นต้องคงไว้ซึ่งลักษณะความเป็นหญิงด้วย ส่วนผู้ชายก็เช่นกันจำเป็นต้องปรับตัวให้มีลักษณะความเป็นหญิงเพิ่มขึ้น เพื่อให้สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบงานบ้านและดูแลสมาชิกอื่นๆ ในครอบครัวในขณะที่บทบาทเดิมของตนก็ยังคงอยู่ ฉะนั้น ชายและหญิงที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนี จึงเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะสอดคล้องกับ

ความต้องการของสังคมยุคใหม่ ส่งผลให้บุคคลเหล่านี้สามารถปรับตัวได้ดี เห็นคุณค่าในตนเอง นำไปสู่การประสบความสำเร็จทั้งชีวิตการทำงาน และชีวิตส่วนตัวนั่นเอง

ส่วนผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบความเป็นชายสูง มีความสามารถในการปรับตัว การเห็นคุณค่าในตนเอง และการประสบความสำเร็จสูงพอๆ กับผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนี (ยกเว้นด้านความพึงพอใจในชีวิตสมรสด้านเดียวที่ต่ำกว่าผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนี) ที่เป็นเช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่าสังคมตะวันตกและสังคมไทยบางส่วนยังให้คุณค่ากับความเป็นชายมากกว่าความเป็นหญิง คุณลักษณะความเป็นชายมักจะเป็นที่ชื่นชอบมากกว่า และสังคมมักจะเน้นบทบาทตรงตามเพศของเพศชายมากกว่าเพศหญิง (Basow, 1986: 159) จากความคิดเช่นนี้คุณลักษณะความเป็นชายจึงเป็นคุณลักษณะที่สังคมยกย่องมากกว่า ดังจะเห็นได้จากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่ตอบสนองต่อลูกชายหญิงไม่เหมือนกัน พ่อแม่มักให้อิสระแก่ลูกชายและเลี้ยงดูแบบสนับสนุนให้เข้มแข็งและแสดงออกมากกว่า ลูกสาว ลูกชายจะถูกกลโโทษและต่อว่าอย่างรุนแรง ถ้าแสดงพฤติกรรมของเพศตรงข้าม นอกจากสังคมในบ้านแล้ว สังคมนอกบ้านเช่นโรงเรียนและกลุ่มเพื่อนก็มักจะสนับสนุนให้ชายแสดงคุณลักษณะความเป็นชายมากกว่า โดยการยอมรับเข้ากลุ่มด้วย แต่จะต่อต้านถ้าแสดงลักษณะความเป็นหญิง โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่น (Basow, 1986: 127) ดังนั้นชายที่มีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายสูง จึงเป็นที่ชื่นชอบต่อสังคมทำให้สามารถปรับตัวได้ดี

ส่งผลให้มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงตามมา ส่วนในด้านการประสบผลสำเร็จในอาชีพก็เช่นกัน พบว่าผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายสูง จะประสบผลสำเร็จในอาชีพสูงพอๆ กับผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนี ซึ่งสะท้อนให้เห็นชัดเจนว่าคุณลักษณะความเป็นชายเป็นที่พึงประสงค์ของสังคมมากกว่าคุณลักษณะความเป็นหญิง

สำหรับบทบาททางเพศที่ด้อยที่สุด คือ ผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจน ผู้ที่มีบทบาททางเพศลักษณะนี้จะมีการปรับตัว การเห็นคุณค่าในตนเอง การประสบผลสำเร็จและความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะบุคคลเหล่านี้ไม่สามารถแสวงหาเอกลักษณ์บทบาททางเพศให้แก่ตนเองได้ ก่อให้เกิดความสับสนในตนเอง เป็นผลให้ไม่สามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม โดยอาจแสดงออกในลักษณะที่ไม่เป็นที่พึงปรารถนาของสังคม จึงทำให้เกิดปัญหาด้านการปรับตัว ส่งผลให้ไม่ประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงานและชีวิตส่วนตัวอันเป็นเหตุนำไปสู่การเห็นคุณค่าในตนเองต่ำตามมา

ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าบทบาททางเพศมีผลต่อความสามารถในการปรับตัว การเห็นคุณค่าในตนเอง การประสบผลสำเร็จ และความพึงพอใจในชีวิตสมรสของบุคคล โดยผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนีจะมีความได้เปรียบในทุกด้านมากกว่าผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบอื่น รองลงมาคือผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบความเป็นชาย และผู้ที่มีบทบาทความเป็นหญิงตามลำดับ ส่วนที่ด้อยที่สุดคือผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรรณิกา เฉลิมกุล. 2534. “การเปรียบเทียบความพึงพอใจในชีวิตสมรสของผู้มีเอกลักษณ์บทบาททางเพศแตกต่างกัน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฉันทจิต จริยจรรยาโรจน์. 2541. “การเปรียบเทียบความพึงพอใจในชีวิตสมรสของคู่สมรสที่มีการจับคู่ของบทบาททางเพศแตกต่างกัน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาจิตวิทยา พัฒนาการบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฉันทิกา ทิมากร. 2533. “การศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการปรับตัวกับเพื่อนของเด็กวัยรุ่นตอนปลายที่มีบทบาททางเพศแตกต่างกัน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชวนพิศ สันติโรจน์ประไพ. 2534. “การเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าในตนเองของวัยรุ่นที่มีการรับรูบทบาททางเพศแตกต่างกัน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธิดารัตน์ ธรรมเกษร. 2543. “บทบาททางเพศสัมพันธ์ผลทางอาชีพ และการอนุมานสาเหตุความสำเร็จในอาชีพของผู้หญิงทำงาน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาจิตวิทยา สังคมบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธีระพร อุวรรณโณ. 2525. “เด็กกับสังคม.” ใน เอกสารการสอนพฤติกรรมวัยเด็ก, หน้า 334-340. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

นิตยกุล อรรถนุพรรณ. 2529. “ลักษณะของชายและหญิงในปัจจุบันและลักษณะที่พึงปรารถนาของชายและหญิงตามการรับรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปณตพร พงษ์อนันต์โยธิน. 2544. “การเปรียบเทียบพฤติกรรมเพศกับปัญหาของผู้ใหญ่วัยทำงานที่มีบทบาททางเพศแตกต่างกัน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาจิตวิทยา พัฒนาการบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2550. **พจนานุกรมศัพท์จิตวิทยา อักษร M-Z.** กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

สุลันหา ยิ้มแย้ม. 2530. “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์บทบาททางเพศกับการปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดาของหญิงตั้งครรภ์แรก.” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพยาบาลศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

ภาษาอังกฤษ

Basow, S.A. 1986. **Gender Stereotypes.** Pacific Grove, CA: Cole.

Bem, S.L. 1974. “The Measurement of Psychological Androgyny.” **Journal of Consulting and Clinical Psychology.** 42: 155-162.

_____. 1981. “Gender Schema Theory: a Cognitive Account of Sex Typing.” **Psychological Review.** 88: 354-364.

Cook, E.P. 1985. **Psychological Androgyny.**

New York: Pergamon Press.
Kaplan, A.G., and Sedney, M.A. 1980. **Psychology and Sex-Role: an Androgyneous Perspective.** Boston: Little, Brown.

Spence, Janet T., and Helmreich, Robert L. 1978. **Masculinity & Femininity: their Psychological Dimensions, Correlates, & Antecedent.** Austin: University of Texas Press.

Asst. Prof. Dulaya Chitayasothorn received her Bachelor of Education in Counseling and Guidance and Master of Arts in Development Psychology from Chulalongkorn University. She is currently working in the School of Humanities, The University of the Thai Chamber of Commerce, teaching Contemporary Psychology. Her main interest is in development psychology, social development and mental health.